

6. McCrum R., Cran W., MacNeil R. The Story of English. – London: Faber and Faber/BBC, 1986.
7. Morley D, Robbins K. Spaces of Identity: Global Media Electronic Landscapes and Cultural Boundaries. – London and New York: Routledge, 1995.
8. O'Connor F. A Book of Ireland, London, William Collins. 1959.
9. Pooley R., Anderson G., Farmer P, Thornton H. The England of Literature: A Social History. – Toronto: Gage, 1971.
10. The Guardian. The Romantic Poets: Robert Burns. – London, 2010.
11. The Oxford Dictionary of Quotations: Revised Fourth Edition. – Oxford: Oxford University Press, 1996.
12. Thomas D. Under Milk Wood: A Play for Voices. – London: Dent, 1953.
13. Wells S. Shakespeare for All Time. – London: Macmillan, 2002.
14. White M. Tolkien: A Biography. – London: Abacus, 2002.
15. Williams C. Linguistic Minorities, Society and Territory. – Clevedon: Multilingual Matters Ltd., 1991.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Колін Брок – доктор філософії, професор Оксфордського університету.
Наукові інтереси: порівняльна педагогіка, порівняльне літературознавство.

АНГЛІЙСЬКА ЯК «МІЖНАРОДНА ДОПОМІЖНА МОВА» ЕПОХИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ПРОСТОРІ

Сергій МАКСИМОВ (Київ, Україна)

Автор статті дотримується думки, що сьогодні існує так звана європейська англійська мова (EuroEnglish), яка широко використовується в країнах Європейського Союзу як "міжнародна допоміжна мова" (МДМ), перш за все в різних видах адміністративного дискурсу. Автор статті наводить свої аргументи на користь визнання цього варіанту англійської мови, що має свою специфіку на структурному, граматичному та лексичному рівнях, які підкріплює прикладами із автентичних англомовних виступів представників різних країн ЄС.

The author of the article claims that today the so-called European English (EuroEnglish) is in existence as one of the variants of "World Englishes" and is widely used in the European Union as an International Auxiliary Language (IAL), first of all, in various kinds of administrative discourse. The author suggests his arguments in favour of recognising European English as a specific variant of the conventional English language by giving examples and underlining structural, grammatical and lexical features characteristic of the EuroEnglish.

Глобалізація та її наслідки спочатку глумачились дослідниками як суто економічне явище, пов'язане із розвитком глобальних ринків виробництва та збуту товарів та послуг. В нашому столітті спостерігається вплив процесів глобалізації у всіх сферах людського життя. Сучасний швидкоплинний світ все більше перетворюється на єдиний соціально-економічний простір, де все, що відбувається в одній країні має величезний вплив на життя окремих людей та суспільства інших країн. Дослідники зазвичай виділяли чотири основні напрямки глобальної інтеграції: збільшення потоків товарів, послуг та людей, що пересуваються між кордонами держав; бурхливий розвиток та інтернаціоналізація банківської діяльності; швидкий розвиток систем, форм та засобів комунікації на основі інформаційних технологій; поглиблення нерівності між розвинутими країнами та країнами, що розвиваються, а також між заможними та матеріально незабезпеченими громадянами в межах однієї країни [7: 2]. Виникли і бурхливо розвиваються такі нові галузі людської діяльності та міжнародно-правового регулювання, як транскордонне радіо та телемовлення, транскордонне право, транскордонна екологія тощо. Відповідно з'явилися нові поняття та терміни такі, як наприклад, "транскордонна шкода", "транскордонне телебачення", "транскордонна пропаганда" тощо. До виділених вище чотирьох напрямків глобалізаційних процесів слід додати ще й мовний напрямок, оскільки глобалізація впливає на розвиток й функціонування національних мов [3: 2002], чому і присвячена дана стаття.

Стосовно Європи слід зазначити, що утворення Європейського Союзу значно прискорило інтеграцію людських спільнот, що розмовляють різними мовами. Це призвело до постановки на порядок денний питання про введення "міжнародної допоміжної мови" (МДМ, англійський термін – International Auxiliary Language – IAL), перш за все, як мови адміністративного спілкування (для зменшення витрат на письмовий та усний переклад) на рівні Європарламенту, Ради Європи (зокрема ПАРЄ – Парламентської Асамблеї Ради Європи), Єврокомісії, Європейського суду з прав людини, НАТО, Європейського космічного агентства та інших міжнародних регулятивних органів об'єднаної Європи. Спроби відродити в якості МДМ латину, Волапюк (штучна мова, розроблена Й. Шлейером у 1879 р.) та Есперанто (розроблена Л. Заменгофом у 1887 р.) закінчились нічим, оскільки ці мови є

дійсно “мертвими” або штучними і виявились нежиттєздатними. На початку процесу об’єднання Директива ЄЭС № 1 від 6 жовтня 1958 г. передбачала використання в якості офіційних робочих мов співдружності німецької, французької, італійської та нідерландської мов. Проте, ця ідея себе не виправдала – кількість мов, що використовувались на офіційному рівні весь час зростало зростали і видатки на письмовий та усний переклад, якість якого весь час знижувалась. Зараз на сесіях Парламентської Асамблеї Ради Європи використовуються дві офіційні робочі мови у писемних текстах – англійська та французька і сім робочих мов для усного синхронного перекладу. На сесіях Європарламенту та Єврокомісії усний синхронний переклад здійснюється на дев’ять європейських мов. З 1995р. офіційними мовами ведення документації і письмового перекладу ЄС вважаються 11 мов: французька, англійська, німецька, італійська, нідерландська, датська, новогрецька, іспанська, португальська, шведська і фінська, що складає 110 мовних комбінацій. Можна легко уявити, які величезні витрати несе бюджет ЄС (а, відповідно, і платники податків), щоб забезпечити здійснення письмового та усного перекладу.

Сьогодні в країнах Європейського Союзу почали серйозно думати про використання англійської мови в якості, перш за все, адміністративної МДМ [5: 17-23]. Дійсно, англійська мова завдяки відкритості своєї лексико-граматичної системи, універсальності і порівняно простоти має всі шанси стати європейською міжнародною функціональною або “контактною” мовою (“transglossal language” або “translingual language”), якою вона де-факто вже є, оскільки широко використовується як засіб спілкування між носіями різних мов в обмежених сферах соціальної діяльності людей (адміністративна, фінансова, банківська справи, юриспруденція, товарообмін, туризм тощо) [1: 267]. Зазначимо, що знов-таки де-факто англійська мова вже давно визнана в якості світової ділової, дипломатичної та адміністративної МДМ, оскільки її вивчають біля мільярда людей у усьому світі, а активно використовують більш ніж 750 мільйонів чоловік. Ентузіасти Інтернету також охоче говорять про англійську, як про “лінгва франка” всесвітньої мережі. В країнах ЄС спостерігається певний супротив визнання за англійською статусу МДМ Європи, що пов’язано із зрозумілими культурними та політичними побоюваннями [5: 18-20, 29], а також із психологічними аспектами збереження європейської культурної самобутності на “свідомому” і “підсвідомому” рівнях [10: 87-89]. Скоріш за все пройде ще певний час, доки англійська мова буде офіційно визнана європейською МДМ, проте реальність свідчить про існування вже сьогодні своєрідного “усередненого” варіанту англійської мови, так званої “євроанглійської” – “EuroEnglish” або “European English” [8], яка входить як складова частина до “світових варіантів” англійської мови (“World Englishes”), проте має свої, притаманні лише їй, особливості.

Зупинимося на деяких лексико-граматичних особливостях “євроанглійської мови”, залишивши поза межами статті її акцентно-просодичні особливості, які здебільшого пов’язані із чисто фізіологічними особливостями мовленнєвої поведінки різних народів Європи від Скандинавії до Середземномор’я. Зауважимо тільки, що в Інтернеті вже існують анекдоти [6: 2003] щодо використання “євроанглійської”, а деякі відомі дослідники в галузі усного перекладу взагалі радять перекладачам уникати її вживання, називаючи її зневажливим терміном “інтернаціоналіз” (“internationalese”) [9: 94, 145]. Результати наведених нижче спостережень базуються на власному перекладацькому досвіді автора статті, який 20 років присвятив не тільки викладанню перекладу, а й практичній роботі в якості усного перекладача на багатьох міжнародних та Європейських форумах, конференціях, семінарах як в Україні, так і за її межами. Наведені нижче думки слід розглядати скоріше як постановку проблеми, а не як “вирок” “євроанглійській” мові і не як спробу детально проаналізувати всі структурно-семантичні та комунікативно-прагматичні її особливості. Більш детальне дослідження цієї проблеми – справа майбутнього.

Практичні спостереження автора даної статті щодо вживання англійської в якості МДМ на європейському просторі і, зокрема, в Україні, яка, безперечно є європейською країною (хоча і не є членом Євросоюзу), зводяться до таких фактів:

1. На синтаксичному рівні користувачі “євроанглійської” прагнуть зберегти структуру речень та порядок слів, притаманний їхнім рідним мовам. Типовими прикладами є інверсія

обставин часу, місця, способу дії, порівняння тощо, а також означень, що виражені різними мовними одиницями – словом, словосполученням або предикативною групою (підрядним реченням), в той час як у британському та американському варіантах англійської мови ці структурні елементи розташовані зазвичай після присудка. Нижче наведено приклади із виступу представника Нідерландів на міжнародній конференції із захисту авторського права та суміжних прав (Київ, 2001 р.):

(1) *However, when after some time the sculptor visited the region, to his nasty surprise he saw in a number of shops copies of his sculpture on souvenir teaspoons, on ashtrays, on key rings and other kinds of souvenirs, as well as on picture postcards.*

(2) *Quite rightly the sculptor concluded that it was a pen-drawing of his creation with the church in the background.*

(3) *The third case, we were involved in, was concerned with the Dutch Railway Company. As ornaments in some of their trains they placed reproductions of modern paintings and photographs of Dutch landscapes.*

2. На морфологічному рівні для “євроанглійської” притаманне надмірне вживання конструкціями із пасивним станом дієслова (наведені приклади запозичені із того ж самого виступу, див. також приклади 2 та 8):

(4) *When I was asked to make a presentation....*

(5) *I always talk about “my department”, although I have been retired from it.*

(6) (...) *it is a Criminal Investigations Department that has been attached to the authors’ rights society (...)*

На морфологічному рівні спостерігається також некоректне вживання англійських дієслів у часових формах перфекту: форма перфекту або зовсім не вживається там, де це потрібно (див. приклад 7 із виступу представника Кіпру на сесії ПАРС), тобто там, де норми автентичної англійської мови потребують вживання часової форми Present Perfect, або, навпаки, форми перфекту (вживаються там, де в них немає жодної потреби (див. приклад 8 із виступу представника Нідерландів, де вживання дієслів у формі Past Perfect нічим не виправдано):

(7) *And since that time it keeps violating its commitments en masse (із виступу представника Кіпру на сесії ПАРС).*

(8) *A photographer had made some beautiful photographs, that with his permission had been published in monthly magazine, where he has been paid for (із вищезгаданого виступу представника Нідерландів).*

Характерним для осіб, які вживають “євроанглійську” є словоутворення шляхом номіналізації відповідних дієслів (зокрема форми, що закінчуються суфіксами -ing, -ion) там, де носії автентичної англійської мови, як правило, вживають особові форми дієслова. Наприклад:

(9) *We have the case of a member-state as old, as the Council itself, that repeatedly violates the human rights of its own people, international law and fundamental rights and freedoms of the people of another country-member of the Council by invading and occupying large parts of its territory (із виступу представника Кіпру на сесії ПАРС);*

(10) *For good understanding, this had nothing to do with the fact that he was not a member of BURAF0 (із вищезгаданого виступу представника Нідерландів);*

(11) *Second chance schools would, therefore, amass the formation of social cohesion and prevention of social exclusion in Europe (із виступу представника Туреччини на сесії ПАРС).*

3. На лексичному рівні для “євроанглійської” характерні такі особливості:

а) Більша частотність порівняно з автентичною англійською мовою вживання професійних галузевих термінів [2: 2001], що подаються їхніми латинськими (*de jure, de facto, post mortem*) або французькими (*en masse, la partie civile, vis-à-vis, en passant*) варіантами, наприклад (із виступу представника Німеччини по справі журналіста Г. Гонгадзе у Києві): *She was not recognised as la partie civile (цивільний позивач).*

З іншого боку багато із національних мов Європи мають у широкому вжитку прямі запозичення з англійської, серед яких є загальноновживані слова, галузеві терміни, неологізми, реалії, аббревіатури, акроніми тощо. Так, у французькій мові нормативним вважається

вживання (у відповідному фонетичному оформленні) таких лексичних одиниць, як *Internet, web site, interface, parking, jogging, western, duty-free, body shop, bar, city, globalisation* (наряду с *mondialisation*), *building, T-shirt, self-service, weekend, camcorder* (портативная відеокамера), *GATT (General Agreement of Tariffs and Trade), ISO (International Standardisation Organisation)* тощо.

б) Вживання англійських галузевих термінів або загальноживаних слів “другого ешелону”, тобто таких, які фіксуються англійськими словниками, проте дуже рідко вживаються автентичними носіями англійської мови у певних типах дискурсу. Це явище можна пояснити тим, що мешканці континентальної Європи надають перевагу словам та словосполученням, які є максимально наближеними за формою і значенням до лексичних одиниць їхніх рідних національних мов. Наприклад:

12) (...) *crimes committed in connection with violation of author's rights and neighbouring rights* (автентичний носій англійської мови зазвичай вживатиме *allied rights – суміжні права*, в той час, як *neighbouring rights* у мові представника Нідерландів є калькою французького терміну *les droits voisins*).

13) *We obtained the results of the expertise* (...) (автентичний носій англійської мови зазвичай скаже *examination* або *test – експертиза*, в той час, як вживання слова *expertise* (у значенні *експертиза, перевірка* неодноразово фіксувалося нами у “євроанглійській” мові данців, німців, французів, греків тощо).

14) Виникнення “євроанглійських” слів-неологізмів, побудованих за найрізноманітнішими моделями словотвору, наприклад: *Naturopa* (від *Nature* та *Europe*) – назва англійського журналу із питань захисту довкілля, який видається Радою Європи у Страсбурзі.

Наведений список можна продовжувати прикладами вживання “культурно забарвленої” лексики (реалій) автентичними носіями англійської і нейтральної лексики в аналогічних позиціях носіями “євроанглійської”. Так, британці, напевно скажуть *coach* (автобус із м'якими сидіннями), *tube* (станція метро), *snooker* (бильярд), а мешканці континентальної Європи, відповідно – *bus, metro, billiards*, американці скажуть *bathroom* (туалет), *mall* (торговельний центр), *diner* (дешевий пересувний ресторан, кафе), а носії “євроанглійської” – *toilet, shopping centre, restaurant* або *café*.

У цьому зв'язку цікавим здається спостереження, що мешканці Фінляндії, Швеції, Норвегії, Нідерландів, Бельгії, Данії, Австрії, Португалії, Греції, Мальти надають перевагу в своїй “євроанглійській” мові британським запозиченням, а мешканці Франції та Італії – американським, що, можливо, викликано певними історичними та соціокультурними чинниками.

Наведені вище спостереження свідчать про фактичне існування “євроанглійської” мови, принаймні на адміністративному рівні в якості МДМ, оскільки ця мова має чітко виражені структурні та семантичні ознаки, які відрізняють її від інших варіантів “світової” англійської. Подальша доля існування “євроанглійської” мови та її юридичне визнання в якості адміністративної МДМ на європейському просторі залежить не стільки від волі політичних, громадських та культурних діячів, скільки від об'єктивних історичних процесів європейської інтеграції та глобалізації.

Декілька слів слід сказати про наші спостереження над змінами у британському варіанті англійської мови. Ці зміни відбуваються у “зворотному напрямку”, тобто у Великій Британії фіксується цілий ряд слів, запозичених з мов континентальної Європи, наприклад *bureau de change* (пункт обміну валют – з французької), *delicatessen* (назва відділу супермаркету, де продають делікатеси – з німецької); *mezzanine* (антресолі – з італійської) тощо. Безперечним є також вплив американського варіанту англійської мови на британський. Про це свідчать навіть промови колишнього прем'єр-міністра Великобританії Ентоні Блера, мова ведучих програм БіБіСі (BBC presenters) та взагалі мова багатьох британських ЗМІ. Прикладами можуть бути всім відомі американізми типу *gonna, wanna, kids (дити), good guys and bad guys* (хороші та погані “хлопці”) тощо, вживання яких іще 15-20 років тому назад вважалося “поганим тоном”, а зараз ці слова звучать із вуст провідних політиків та з екранів телевізорів.

Таким чином, слід зробити висновок, що англійська мова, як і інші національні мови, швидко змінюється під впливом процесів європейської інтеграції, а ширше – глобалізації. Проте, ці процеси, на нашу думку, не призводять до знищення національних мов, а, навпаки, сприяють їхньому взаємному збагаченню. З іншого боку, такі швидкі зміни призводять до того, що підручники та словники нормативної мови стають застарілими вже з моменту їх публікації і єдиним більш-менш надійним джерелом нормативності або ненормативності вживання мовних одиниць (за принципом максимальної частотності вживання у певних типах дискурсу) стають електронні джерела (Інтернет, електронні словники, енциклопедії тощо), які ефективніше “встигають за часом” і оновлюються досить швидко. Як правило електронні словники фіксують слово як таке, що має “право на життя”, якщо воно було вжито у ЗМІ 7 (+/- 2) рази, що іще здавна вважається статистично релевантним показником [4: 1964].

Проте, слід також поважати раціональне у течії так званого “мовного пуризму”, представники якої ведуть відчайдушну боротьбу за чистоту національних мов і відмову від вживання запозичень, інтернаціоналізмів та глобалізмів. Дійсно, викладачі університетів Великобританії самі намагаються не вживати американізмів та ненормативної, нехай і британської, вимови і відповідно навчають студентів. Так само і в Україні немає жодного сенсу засмічувати рідну мову калькою *інішуренс*, або *кава-брейк*, коли є повноцінні українські відповідники *страхування* та *перерва на каву*.

На завершення зауважимо, що всі розглянуті в цій статті питання неможливо вирішити прийняттям якихось законів чи введенням заборони на вживання тих чи інших мовних одиниць. Життя саме розставить всі крапки над “і”.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Лингвистический энциклопедический словарь // Ред.: В.Н. Ярцева – М.: Сов. энциклопедия, 1990. – 685 с.
2. Максимов С. Є. Культура, слово та переклад // Вісник Сумського держ. ун-ту. Сер. Філологічні науки, № 5 (26), 2001. – С. 100-104.
3. Максимов С.Е. Глобализация и отраслевая дифференциация – “вызовы” переводчикам научно-технического и общественно-политического дискурса // Университетское переводоведение. Вып. 3. / Материалы III Международной научной конференции по переводоведению “Федоровские чтения” 26-28 октября 2001 г. – СПб: Филологический факультет Санкт-Петербургского госуд. ун-та, 2002. – С. 301-307.
4. Миллер Дж.А. Магическое число семь плюс минус два. О некоторых пределах нашей способности перерабатывать информацию // Информационная психология. – М., 1964.
5. Andersen C.H., Christensen L., Troest M.O. An administrative Lingua Franca within the EU. – Aalborg: Aalborg University, Denmark, 1997 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.sprong.auc.dk>
6. Bert Christensen's Truth and Humour Collection. Euroenglish. – Toronto, Canada, 2003 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://bertc.com/euroenglish.htm>
7. Etherington B. Globalisation and sustainable development. – Strasbourg: Paliamentary Assembly of the Council of Europe. Report. Doc. 9660, 17 January, 2003. – 24 p.
8. European English [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/European_English
9. Jones Roderick. Conference Interpreting Explained. – Manchester: St. Jerome Publishing, 1998. – 152 p.
10. Levits Eglis. Psychological marks of European identity; conscious, subconscious and unconscious thought; conflicting processes // The European identity / Colloquy in three parts organised by the Secretary General of the Council of Europe. Part. 1. – Strasbourg, 17-18 April 2001: Palais de l'Europe. – 118 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Сергій Максимов – кандидат філологічних наук, магістр гуманітарних наук Бірмінгемського університету, доцент кафедри зіставного мовознавства і теорії та практики перекладу Київського національного лінгвістичного університету.

Наукові інтереси: теорія та практика перекладу, лінгвістична прагматика та лінгвістика тексту.